

Karol Straczyński

orcid.org/0000-0002-7436-5235

Uniwersytet w Białymstoku

Kobiety związane z Biurem Odbudowy Stolicy po II wojnie światowej (wybrane sylwetki)

Słowa kluczowe: Warszawa, II wojna światowa, Biuro Odbudowy Stolicy, Helena Kurkiewicz-Morsztynkiewicz, prof. Helena Syrkus, kobiety architektki, Maria Chrząszczowa, fotografka

Streszczenie

Miasto Warszawa przed II wojną światową reprezentowało różne style architektoniczne. Dawna siedziba królów polskich posiadała wiele znakomitych budowli, tj. pałace, kościoły, klasztory, kamienice itd. Na przestrzeni wieków zakładano kolejne place i aleje. Budowane przez stulecia warszawskie założenie urbanistyczne wraz ze specyficzną architekturą zostało zniszczone w wyniku działań podczas II wojny światowej. Skala zniszczeń Warszawy po 1945 r. wyniosła ponad 80% (niemalże podobnie jak Białegostoku). W celu uporządkowania gruzów miejskich i odbudowy Warszawy powołano po wojnie Biuro Odbudowy Stolicy. Przy odbudowie miasta działało wielu wybitnych specjalistów, w tym kobiety – prof. Helena Kurkiewicz-Morsztynkiewicz – architekt i urbanista oraz prof. Helena Syrkus – architekt. Przedwojenne doświadczenie pań w projektowaniu przestrzeni miejskiej znacznie pomogło w odbudowie Warszawy. Ich realizacje projektowe posłużyły nie tylko w odbudowie miasta, ale przyczyniły się do wzrostu tkanki miejskiej o kolejne osiedla mieszkaniowe. Po wojnie na terenie Warszawy działała również fotografka Maria Chrząszczowa, która z ogromną starannością udokumentowała powojenne zniszczenia stolicy.

Uwagi wstępne

Podczas II wojny światowej architektura Warszawy była stopniowo niszczona. Już we wrześniu 1939 r.¹ doszło do pierwszych znacznych uszkodzeń. Kolejno w 1941 r. nastąpiły sowieckie bombardowania, które zdewastowały miasto. Likwidacja warszawskiego getta w 1943 r. doprowadziła do ogromnej skali zniszczenia tkanki miejskiej. Powstanie w getcie warszawskim² przyczyniło się do zrujnowania północnej dzielnicy Warszawy. Kulminacją dewastacji Warszawy był wybuch powstania warszawskiego³. Toczące się na terenie miasta walki objęły zasięgiem wiele dzielnic, np. Starówkę, Powiśle, Wolę. W ramach zemsty za powstanie niemieckie oddziały niszczycielskie nadal w styczniu 1945 r., tuż przed wkroczeniem Armii Czerwonej, plądrowały i równały z ziemią miasto. Budowane przez stulecia warszawskie założenie urbanistyczne wraz ze specyficzną architekturą, zostało unicestwione. Straty w zabudowie stolicy na początku 1945 r. wyniosły ok. 80% zabudowy miasta⁴. Po powstaniu warszawskim niegdyś sięgająca miliona ludzi stolica Polski była niemalże wyludniona.

Rozwinięcie

Po zakończeniu II wojny światowej na początku maja 1945 r.⁵ Warszawa wyglądała jak jedna wielka ruina. W obliczu skali zniszczeń miasta perspektywa odbudowy Warszawy wydawała się czymś niemożliwym. Ówczesne władze rozpatrywały nawet pomysł pozostawienia miasta w takim stanie, gdyż miało ono być przykładem antywojennego pomnika dla przyszłych pokoleń. Z powodu ogromnych zniszczeń wojennych Warszawy podjęto dyskusję o przeniesieniu stolicy państwa np. do Krakowa czy Poznania. Ostatecznie do przeniesienia nie doszło.

¹ A. Czubiński, *Historia Polski XX wieku*, (Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2000), 248.

² M. Baranowska, *Warszawa. Miesiące, lata, wieki*, (Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskie, 1996), 111–115.

³ A. Czubiński, *Najnowsze dzieje Polski 1914–1983*, (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1987), 312–313.

⁴ A. Czubiński, J. Topolski, *Historia Polski*, (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1988), 532.

⁵ J. Piekałkiewicz, *Kalendarium wydarzeń II wojny światowej*, (Janki k. Warszawy: Morex, 1999), 1020.

Główną decyzję o odbudowie stolicy Polski podjął Józef Stalin⁶. Zrobił to, gdyż miał uczestniczyć w konferencji w Jałcie, na której chciał swoją inicjatywą uzyskać międzynarodowe uznanie. W Polsce Dekret o odbudowie m. st. Warszawy został oficjalnie zatwierdzony 24 maja 1945 r.⁷

Od początku 1945 r. dawni mieszkańcy Warszawy zaczęli wracać do rodzinnego miasta. Dodatkowo pojawiła się nowa, napływowa ludność z całego kraju. Ludzie żyjący wśród ruin, nie czekając jeszcze na ogólną inicjatywę odbudowy stolicy przez państwo, rozpoczęli porządkować gruzowiska miasta (ok. 20 mln m sześć. gruzu⁸). Ogromne zaangażowanie społeczeństwa polskiego sprawiło, że powstało nowe oblicze Warszawy.

Dnia 14 lutego 1945 r.⁹ w celu uporządkowania i uregulowania zrujnowanej przestrzeni Warszawy powołano Biuro Odbudowy Stolicy (BOS). Najpierw działało jako Biuro Organizacji Odbudowy Warszawy pod kierownictwem Romana Piotrowskiego, Józefa Sigalina, Witolda Plapisa. Na decyzje biura miała wówczas istotny wpływ polityka partii komunistycznej. Początkowo biuro zajmowało się zabezpieczeniem i inwentaryzacją ocalałej tkanki miejskiej. Pierwsza siedziba biura ulokowała się w kamienicy Ludwika Tarnowskiego (Spółdzielczego Stowarzyszenia Mieszkaniowego Ministerstwa Robót Publicznych) przy ul. Kowelskiej 4 na Nowej Pradze. Później administracja i różne wydziały biura umiejscowione były np. w kamienicy przy ul. Chocimskiej¹⁰, w ocalałych pawilonach Szpitala Ujazdowskiego. Spora grupa pracowników instytucji wraz z rodzinami mieszkała na osiedlu domków fińskich na Jazdowie.

Już od 1945 r. struktura Biura Odbudowy Stolicy była dość mocno rozbudowana, ponieważ w jej skład wchodziło kilka wydziałów, m.in.: Wydział Urbanistyki, Wydział Architektury i Inżynierii, Wydział Ar-

⁶ J. Jakubowski (oprac.), *Dekret o odbudowie Warszawy*, (Lublin: Wydawnictwo Lubelskie, 1980), 23.

⁷ Ibidem, 27, 33.

⁸ K. Madoń-Mitzner (red.), *Powroty: Warszawa 1945–1946*, (Warszawa: Dom Spotkań z Historią, 2015), 3.

⁹ Archiwum Państwowe Miasta Stołecznego Warszawy (dalej: APMS Warszawy). Biuro Odbudowy Stolicy (dalej: BOS). Sekretariat Generalny. Samodzielny Referat Organizacyjny (1944–1948), Dokumentacja za luty 1945, k. 4.

¹⁰ Ibidem, k. 9.

chitektury Zabytkowej, Wydział Planowania Gospodarczego, Wydział Kontroli¹¹ oraz inne działy, np. personalny. Latem 1945 r. BOS zatrudniało ponad 1000 osób z różnych dziedzin, tj. architektów, urbanistów, ekonomistów, prawników itd.

Dominującą rolę w Biurze Odbudowy Stolicy odgrywali architekci, będący pod wpływem przedwojennej awangardy. Prezentowali oni niekiedy poglądy bliskie komunizmowi (socrealizm), co miało wpływ na projektowanie nowej przestrzeni Warszawy pod względem urbanistycznym i architektonicznym. W tym nowym zamyśle mało miejsca przeznaczono z początku na konserwację lub rekonstrukcję zabytków. A nawet można śmiało stwierdzić, że burzono ocalałe zabytki, godne uratowania. Dlatego też BOS wybrało wariant oparty na doktrynie tzw. realizmu socjalistycznego, która odrzucała nadrzędność architektury z przełomu XIX i XX w.¹² BOS przy planowaniu przestrzennym miasta kierowało się zazwyczaj aspektem funkcjonalnym oraz rozluźnieniem dotychczasowego modelu zwartej zabudowy miejskiej (uznawanej za „kapitalistyczną”). Wyburzono kilka kwartałów ulic wraz z relikami przedwojennej architektury oraz zbudowano ogromny Pałac Kultury i Nauki¹³. Z pozostałości zniszczonych budynków w czasie wojny usypano sztuczne wzniesienia, takie jak: Kopiec Powstania Warszawskiego, Górkę Szczęśliwicką, Kopiec Moczydłowski.

Nie wszyscy poddali się socjalistycznej idei architektonicznej, np. Janowi Zachwatowiczowi, który nie dopuścił do całkowitej dewastacji historycznych obiektów, udało się zachować wiele najważniejszych zabytków, w wyniku działań Wydziału Architektury Zabytkowej (WAZ) odbudowano w formie rekonstrukcji Stare i Nowe Miasto, Trakt Królewski i Łazienki. Przy odbudowie Warszawy kierowano się także zachowanymi panoramami miasta i pejzażami (m.in. ujętymi na obrazach malarza Canaletta).

¹¹ APMS Warszawy. BOS..., Zarządzanie i okólniki, k. 24.

¹² B. Ciarkowski, *Odcienie szarości. Architektura i polityka PRL-u*, (Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2017), 34–35.

¹³ W. Baraniewski, *Pałac w Warszawie*, (Warszawa: Fundacja Raster – Muzeum Sztuki Nowoczesnej, 2014), 18.

Z Biurem Odbudowy Warszawy związane były znakomite kobiety specjalizujące się już przed wojną w urbanistyce i architekturze, np. warszawianka, profesor Helena Kurkiewicz-Morsztynkiewiczowa, urodzona 1894 r.¹⁴ w Warszawie, zmarła 2 lipca 1983 r. również w Warszawie. Była już przed wojną cenioną architektką i urbanistką. W trakcie I wojny światowej działała w tajnej Polskiej Organizacji Wojskowej. W 1928 r. ukończyła studia na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej. W dwudziestoleciu międzywojennym zajmowała się projektowaniem planów zagospodarowania przestrzennego polskich miast, m.in. Buska-Zdroju, Otwocka pod Warszawą, Zakopanego, Falenicy, w Gdyni zaprojektowała osiedle robotnicze „Pagedu”¹⁵. Już przed II wojną światową zajmowała się zabudową stolicy – stworzyła wtedy plany zagospodarowania warszawskich osiedli, np. Pola Mokotowskiego, Młocin, Żerania¹⁶ i Żoliborza. Podczas obrad Polskiego Kongresu Mieszkaniowego w 1937 r. jako przedstawicielka grupy architektów postulowała rewolucyjne jak na tamte czasy projekty dotyczące budownictwa społecznego, a co się z tym wiąże – powstania tanich mieszkań dla obywateli wszystkich klas.

W czasie II wojny światowej była członkiem Pracowni Architektoniczno-Urbanistycznej pod kierownictwem Zygmunta Skibniewskiego, który projektował zagospodarowanie północnej części lewobrzeżnej Warszawy. Po 1945 r. trafiła do Biura Odbudowy Stolicy¹⁷ do Wydziału Urbanistycznego¹⁸, gdzie analizowała koncepcje odbudowy stolicy. Brała udział w latach 1947–1949 w realizacji jednej z największych inwestycji urbanistycznych, a mianowicie w budowie Trasy W-Z¹⁹, czyli ze wschodu na zachód Warszawy (z tunelem przebitym pod ul. Miodową i Krakowskim Przedmieściem). Trasa W-Z powstała z połączonych i przebudowanych ulic miasta: Leszna (odcinek Wronia – pl. Dzierżyńskiego), Nowego

¹⁴ T. Kunz (red.), *Architektki*, seria: Architektura jest najważniejsza, t. 2, (Kraków: EMG, 2016), 40.

¹⁵ G. Piątek, *Najlepsze miasto świata. Warszawa w odbudowie 1944–1949*, (Warszawa: Wydawnictwo W.A.B., 2020), 455.

¹⁶ J. Górski, *Warszawa w latach 1944–1949. Odbudowa*, (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1988), 333.

¹⁷ APMS Warszawy. BOS..., *Zarządzanie i okólniki*, k. 5.

¹⁸ APMS Warszawy. BOS..., *Protokoły odpraw Naczelników Wydziałów*, k. 48.

¹⁹ J.S. Majewski, *Warszawa śladami PRL-u*, (Warszawa: Agora, 2010), 28–31.

Zjazdu (odcinek pl. Zamkowy – Wisła), ul. Zygmuntowskiej (odcinek most Śląsko-Dąbrowski – ul. Targowa). Dzięki m.in. jej koncepcjom dzisiejsza Warszawa prezentuje inne oblicze niż to sprzed wojny. Tylko niektóre dzielnice utrzymały swój przedwojenny charakter. Obecny kształt urbanistyczny Warszawy jest całkowicie odmienny od zabudowy sprzed zniszczeń – szlaki komunikacyjne biegną już w innych kierunkach, a wiele głównych przedwojennych ulic jest dziś ulicami peryferyjnymi.

Helena Kurkiewicz-Morsztynkiewiczowa pełniła również funkcję redaktora „Biuletynu Urbanistycznego” oraz była honorowym członkiem Towarzystwa Urbanistów Polskich. Po śmierci spoczęła na cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Kolejną kobietą, która wniosła swój wkład przy odbudowie stolicy, była także warszawianka Helena Syrkusowa (z domu Eliasberg), polska architektka i profesorka na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej. Urodziła się 14 maja 1900 r. w Warszawie, zmarła tamże 19 listopada 1982 r.²⁰ Była córką Stelli z Bernsteinów i doktora Izaaka Eliasberga, pracującego w warszawskim Szpitalu Dziecięcym Bersohnów i Baumanów. Po I wojnie światowej studiowała architekturę na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej. W dwudziestoleciu międzywojennym²¹ wraz z Szymonem Syrkusem (późniejszym mężem), Barbarą i Stanisławem Brukalskim, Bohdanem Lachertem, Józefem Szanajcą współtworzyła w końcu 1925 r. grupę twórczą Praesens. W pierwszych latach działalności grupy pełniła funkcję sekretarza. Grupa Praesens stała się w 1928 r. polską sekcją Congrès internationaux d'architecture moderne (CIAM). Helena Syrkusowa brała udział wraz z Le Corbusierem w czwartej konferencji CIAM, która odbyła się w 1933 r. na pokładzie transatlantyku s/s Patris II, podczas rejsu z Marsylii do Aten (wówczas uchwalono Kartę ateńską, będącą później ważnym drogowskazem do odbudowy wielu europejskich miast po II wojnie światowej, w tym również Warszawy). Po II wojnie światowej Helena Syrkusowa pełniła w latach 1948–1955²², funkcję jednego z wice-

²⁰ Oxford: *wielka encyklopedia świata*, t. 16, pol. ed., transl. and typesetting by E.M. Studio, (Poznań: Oxford Educational, 2005), 140.

²¹ T. Kunz (red.), *Architektki...*, 61–93.

²² B. Ciarkowski, *Odcienie szarości...*, 161.

prezesów CIAM. Poza tym należała do Komitetu Wykonawczego Międzynarodowej Unii Architektów (L'Union internationale des architectes).

W 1926 r. poślubiła Szymona Syrkusa. Jeszcze przed wojną Helena Syrkus wraz z mężem stworzyli typ mieszkania o modułowej konstrukcji, w którego centrum znajdowała się kuchnia oraz kabina sanitarna²³. Zaprojektowali również w latach 1934–1938 domy (z systemem mieszkań masowych) osiedla Warszawskiej Spółdzielni Mieszkaniowej na Rakowcu²⁴, u zbiegu ulic Pruszkowskiej i Wiślickiej. Ostatecznie budynki powstały z zastosowaniem cegieł i drewnianych stropów. Syrkusowi wraz ze Stanisławem Hemplem stworzyli też sanatoria willowe w Konstancinie i Śródborowie oraz wiele innych willi w Warszawie, np. w 1934 r., kierując się pięcioma zasadami architektury nowoczesnej Le Corbusiera, stworzyli przy ul. Jaworzyńskiej 6 modernistyczną kamienicę mieszkalną.

Po wybuchu wojny Syrkusowie rozpoczęli pracę studialną w Pracowni Architektonicznej i Urbanistycznej działającej przy Warszawskiej Spółdzielni Mieszkaniowej i Społecznym Przedsiębiorstwie Budowlanym. Pierwszym kierownikiem PAU był Szymon Syrkus, a po jego aresztowaniu i wywiezieniu do Auschwitz kierownictwo objęli Roman Piotrowski i Helena Syrkus.

W 1945 r. Helena Syrkus wraz z mężem rozpoczęli działalność w Biurze Odbudowy Stolicy (w Naczelnej Radzie Odbudowy pełniła funkcję sekretarza generalnego²⁵), następnie w latach 1947–1948 w Zjednoczonych Pracowniach Architektonicznych, późniejszym Centralnym Biurze Projektów Architektonicznych i Budowlanych. Helena Syrkus współpracowała przy projekcie pierwszych kolonii mieszkaniowych²⁶ powstałych m.in. w osiedlach Koło II i Praga I²⁷. Budynki kolonii były niewysokie,

²³ A. Dybczyńska-Bułyżko, *Architektura Warszawy II Rzeczypospolitej: warszawska szkoła architektury na tle przemian kulturowych okresu międzywojennego*, (Warszawa: Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, 2010), 154.

²⁴ J.S. Majewski, *Warszawa śladami PRL-u...*, 100.

²⁵ J. Górski (red.), *Odbudowa Warszawy w latach 1944–1949*, t. 1: *Wybór dokumentów i materiałów*, (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1977), 382, 428.

²⁶ M. Sołtys, *1947: barwy ruin. Warszawa i Polska w odbudowie na zdjęciach Henry'ego N. Cobba*, (Warszawa: Dom Spotkań z Historią, 2012), 72–73.

²⁷ J. Górski, *Warszawa w latach...*, 334.

niekiedy bloki tworzyły falistą linię zabudowy, posiadały abstrakcyjny detal. Wybudowanie kolonii mieszkaniowych otworzyło drogę do stworzenia powszechnego budownictwa mieszkaniowego, dopasowanego do potrzeb społecznych. Nowatorska wizja budowlana, zakończona na początku lat 50. XX w., została odrzucona przez władze komunistyczne, które propagowały architekturę w typie radzieckim.

W latach 1958–1962 powstało osiedle Koło IV autorstwa Heleny i Szymona Syrkusów. Początkowo osiedle to planowano wybudować przy użyciu wielkiej płyty, lecz ze względu na zbyt małe przedsięwzięcie zrealizowano je w technologii tradycyjnej. Osiedla mieszkaniowe na Kole i Pradze jako jedne z pierwszych przykładów powojennej zabudowy Warszawy zostały wpisane do rejestru zabytków.

W czasach Polski Ludowej Helena Syrkusowa oficjalnie krytykowała budowanie niefunkcjonalnych i oszczędnościowych bloków z mieszkaniami o małym metrażu. Nie godziła się na zbyt dużą gęstość zabudowy w mieście oraz stosowanie typowej wielkiej płyty jako powszechnej technologii w budownictwie polskim drugiej połowy XX w.

Związana była z Wydziałem Architektury Politechniki Warszawskiej. W 1955 r. mianowana została profesorem nadzwyczajnym w Zakładzie Architektury Zespołów Mieszkaniowych. W 1976 r. wydała książkę *Ku idei osiedla społecznego*²⁸, będącą podsumowaniem wieloletniej pracy jej i męża. Po śmierci w 1982 r. została pochowana na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach w Warszawie.

Kolejną kobietą, która przyczyniła się do udokumentowania powojennych zniszczeń stolicy, była także warszawianka, fotografka Maria Chrzęszczowa²⁹, córka Marii (z domu Gebethner) i Józefa Pfeiffera. Urodziła się 18 czerwca 1913 r. w Warszawie, zmarła 29 stycznia 1979 r. również w Warszawie³⁰. Po uzyskaniu matury w szkole Kowalczykówny i Jaworkówny uczyła się w Miejskiej Szkole Sztuk Zdobniczych w Warszawie, gdzie rozpoczęła fotografowanie. Jeszcze przed II wojną światową

²⁸ Ibidem, 239.

²⁹ K. Lewandowska (red.), *Kronikarki. Zofia Chomętowska, Maria Chrzęszczowa. Fotografie Warszawy 1945–1946*, (Warszawa: Fundacja Archeologia Fotografii, 2011), passim.

³⁰ *Maria Chrzęszczowa 18.06.1913–29.01.1979* [online] [dostęp: 16.08.2]. Dostępny w World Wide Web: <<https://culture.pl/tworca/maria-chrzaszczowa>>.

wyszła za mąż za Michała Chrzęszcza. Od 1953 r. była członkinią Okręgu Warszawskiego Związku Polskich Artystów Fotografików. Pracowała w największym warszawskim przedwojennym polskim sklepie fotograficznym należącym do Kazimierza Gregera.

Szczególne miejsce w twórczości Marii Chrzęszczowej zajmowała fotografia architektury, w tym miasta Warszawy. W 1945 r. sporządziła dokumentację fotograficzną zniszczeń powojennej Warszawy, która posłużyła do zorganizowania wystawy fotograficznej pt. „Warszawa oskarża” w 1945 r. Ukazała z ogromną starannością obraz zniszczeń architektury stolicy. Czarno-białe zdjęcia oddały skalę destrukcji tkanki miejskiej. Fotografowała wówczas nie tylko główne ulice miasta – posępne i smutne, ale i warszawskie zakątki. Pracowała jako fotoreporterka w Polskiej Agencji Prasowej w Warszawie. Jej zdjęcia ukazywały się w różnych książkach, jak np. *Architektura drewniana w Polsce*³¹. W swojej karierze zawodowej współpracowała z takimi czasopismami, jak: „Architektura”, „Kobieta”, „Stolica”. Była związana z pracownią fotograficzną w Katedrze Architektury Polskiej Politechniki Warszawskiej. Jej dorobek fotograficzny znajduje się np. w zbiorach Fundacji Archeologii Fotografii w Warszawie, w zbiorach Muzeum Historycznego miasta stołecznego Warszawy.

Uwagi końcowe

Powojenna odbudowa Warszawy była pierwszą w historii świata próbą rekonstrukcji całego historycznego miasta. Zaplanowany pierwszy etap odbudowy Warszawy zakończyło rozwiązanie Biura Odbudowy Stolicy w 1952 r. Stworzone przez BOS projekty rekonstrukcji obiektów kontynuowano jeszcze w latach 60. XX w., a nawet późniejszych – odbudowa w latach 70. XX w. Zamku Królewskiego w Warszawie. To właśnie dzięki rozpoczętej w 1945 r. odbudowie wiele lat później stolica Polski znalazła się na liście światowego dziedzictwa UNESCO. W 2011 r. archiwa Biura Odbudowy Stolicy zostały zaliczone do najcenniejszych przy-

³¹ Cz.W. Krassowski, *Architektura drewniana w Polsce*, (Warszawa: Arkady, 1961), 87, 135, 159.

kładów dziedzictwa dokumentalnego w dziejach ludzkości i wciągnięte na Listę Pamięci Świata³².

Gdyby nie powołanie tuż po II wojnie światowej Biura Odbudowy Stolicy wraz z najlepszymi specjalistami z różnych dziedzin nauki, w tym m.in. wspaniałymi wspomnianymi kobietami, nie wiadomo, jak potoczyłyby się dalsze losy stolicy Polski.

Helena Kurkiewicz-Morsztynkiewicz po II wojnie światowej wystąpiła energicznie z inicjatywą w sprawie odbudowy Warszawy. Już w pierwszych latach po wojnie brała udział w projektowaniu nowego oblicza stolicy, wykorzystując swoje przedwojenne branżowe doświadczenie. Jako kobieta wniosła znaczny dorobek do polskiej architektury i urbanistyki w XX w.

Helena Syrkus była jedną z najwybitniejszych i najbardziej znanych polskich architektek poprzedniego stulecia. Mając lewicowe poglądy społeczne, stworzyła (wraz z mężem) wiele osiedli mieszkaniowych w Warszawie, które dotrwały do dzisiaj. Przez całe życie uprawiająca zawód zwracała uwagę na to, aby powstająca architektura była funkcjonalna.

³² A. Knyt (red.), *Budujemy nowy dom. Odbudowa Warszawy w latach 1945–1952*, Katalog wystawy prezentowanej od 7 lipca 2011 do 15 listopada 2011 w siedzibie Domu Spotkań z Historią w Warszawie, (Warszawa: Dom Spotkań z Historią, 2011), 2–28.